

Profesor doktor Czesław Znamierowski

IV. SPRAWOZDANIA I KOMUNIKATY

75-LECIE URODZIN I 50-LECIE PRACY NAUKOWEJ PROFESORA DOKTORA CZESŁAWA ZNAMIEROWSKIEGO

Czesław Znamierowski urodził się 8 maja 1888 r. w Warszawie. Tam ukończył państwową szkołę realną w roku 1904, a w rok później otrzymał w Rosji Centralnej maturę filologiczną. Jesienią roku 1905 rozpoczął studia w Lipsku, kontynuował je w Petersburgu, znów w Lipsku, Berlinie, Monachium i Bazylei. W Bazylei otrzymał wiosną 1912 r. stopień doktora filozofii, po ogłoszeniu drukiem dysertacji *Wahrheitsbegriff im Pragmatismus* (Warszawa 1912, s. 88). W toku studiów słuchał wykładów z dziedziny filozofii, psychologii, socjologii, ekonomiki, prawa, matematyki i fizyki, skupiając głównie swoją uwagę na filozofii i socjologii. Studia prawnicze zakończył w roku 1922 doktoratem prawa, otrzymanym w Uniwersytecie Poznańskim na podstawie dysertacji *Psychologiczna teoria prawa* (Warszawa 1922, s. 78). Między tymi dwoma doktoratami ogłosił szereg obszernych rozpraw z dziedziny filozofii i socjologii.

W roku 1924 ukazała się w druku jego praca habilitacyjna *Podstawowe pojęcia teorii prawa*. Po niej nastąpił znów szereg prac z dziedziny teorii prawa, socjologii i filozofii (głównie z etyki). Spis wszystkich jego prac dotychczasowych, łącznie z recenzjami, obejmuje 236 pozycji.

Poza oryginalnymi pracami ogłosił szereg przekładów podstawowych dzieł, głównie angielskich, z dziedziny teorii prawa, logiki, psychologii, etyki i ekonomiki. Pierwszy jego przekład, napisany w roku 1906, został ogłoszony w roku 1917. Od roku 1952 jest członkiem Komitetu Biblioteki Klasyków Filozofii i w tej Bibliotece właśnie ukazała się część jego przekładów.

Działalność dydaktyczną rozpoczął w roku 1914/15 w Warszawie, jako nauczyciel propedeutyki filozofii i matematyki w szkołach średnich. W roku 1922/23 objął wykłady filozofii i teorii prawa na Uniwersytecie Poznańskim, początkowo jako zastępca profesora. Po habilitacji w roku 1924 został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a w roku 1934 profesorem zwyczajnym. Po drugiej wojnie światowej powrócił w roku 1945 na swoją katedrę, wykładając jednocześnie aż do roku 1949 socjologię dla ekonomistów. Poza tym w roku szkolnym 1945/46 dojeżdżał na wykłady teorii prawa do Wyższej Szkoły Handlowej w Łodzi, a w semestrze letnim 1946 również na wykłady socjologii do Wrocławia,

Od roku 1917 był członkiem Warszawskiego Instytutu Filozoficznego, brał udział w pracy Komisji Wydawniczej tegoż Instytutu i do roku 1922 był sekretarzem „Przeglądu Filozoficznego”. W roku 1924 powołano go na członka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a w roku 1934 na członka Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. W roku 1935 został członkiem Institut International de Philosophie du Droit et de Sociologie Juridique. W roku 1948 mianowano go członkiem Polskiej Akademii Umiejętności.

W roku 1946 wziął udział jako członek polskiej delegacji w międzynarodowym posiedzeniu w Luksemburgu, na którym powstało Towarzystwo Przyjaciół Organizacji Narodów Zjednoczonych.

W pracy badawczej Cz. Znamierowski postawił sobie zadanie, by doprowadzić do możliwie jak największej jasności pojęć, jakimi się posługuje socjologia i teoria prawa, którą on uważa za część socjologii. Operując zaś aparaturą pojęciowo możliwie precyzyjną, stara się ustalać proste twierdzenie podstawowe ontologii społecznej, które mają być punktem wyjścia systemu socjologii. Przy obecnym stanie badań w jego rozumieniu wszelka próba budowania całokształtu socjologii jest ryzykowna i zawodna, ponieważ na razie mogłaby dać tylko konstrukcję spekulatywną.

Od początku swej pracy w socjologii Cz. Znamierowski krytycznie odnosi się do metody ankietowej. Z zainteresowaniem natomiast śledzi wyniki badań terenowych, jakie prowadzą współcześni etnografowie i w jakich socjografowie starają się ukazać strukturę społeczeństw wysoko cywilizowanych. Sam Profesor prowadził badania terenowe na Warmii i Mazurach. Szczególnie żywo bowiem interesuje się życiem Ziemi Odzyskanych.

W dziedzinie teorii prawa i moralności Profesor zatrzymuje swą uwagę przede wszystkim, podobnie jak w socjologii ogólnej, na tym, by usunąć wszelką niejasność pojęć i twierdzeń. We wcześniejszej fazie swoich prac poddawał analizie krytycznej koncepcje wybitnych teoretyków prawa w wyczerpujących studiach. Później przeszedł do prac konstrukcyjnych, takich jak *Prolegomena do nauki o państwie* (Warszawa 1930, ss. 345) oraz *Oceny i normy* (Warszawa 1957, PWN, ss. 628).

Biorąc za punkt wyjścia analizę pojęć i terminów elementarnych, Cz. Znamierowski podkreśla jednocześnie z naciskiem, że odgradza się od tak zwanej filozofii lingwistycznej, która naukę o rzeczywistości chce zastąpić analizą języka naukowego.

Tym samym tendencjom badawczym daje wyraz w recenzjach i krytykach, których napisał bardzo dużo, ogłaszając je na łamach czasopism, a przede wszystkim „Ruchu Prawniczego, Ekonomicznego i Socjologicznego”. Przez lat 12 (1925—1937) był redaktorem Działu Socjologicznego.

W swej czterdziestoletniej pracy dydaktycznej Profesor starał się również swoim słuchaczom wpoić zamiłowanie do precyzji i jasności. W ciągu tego czasu miał wielu słuchaczy, ale znikoma była wśród nich liczba tych, co chcieli się zajmować badaniami czysto teoretycznymi. Nie zgłaszano więc u Profesora prac magisterskich, ani tym bardziej doktorskich. Do doktoratu Profesor wymagał przed wojną dwuletnich studiów przygotowawczych w zakresie filozofii i logiki. Stąd też w ciągu całej swej działalności dydaktycznej doktoryzował zaledwie trzech słuchaczy, a habilitował tylko dwóch, z których jeden jest obecnie profesorem nadzwyczajnym teorii prawa w Uniwersytecie Poznańskim. Obecnie doktoryzuje się jeszcze u niego dwóch dawnych jego uczniów.

Cz. Znamierowski był nauczycielem bardzo wymagającym, ale stosunek jego do młodzieży jest nacechowany życzliwością i prawdziwą troską o wszechstronny rozwój i rzetelną wiedzę tej młodzieży. Dlatego też wśród jego słuchaczy nie mała jest liczba tych, którzy zachowują swego Profesora we wdzięcznej pamięci.

Profesor Znamierowski od początku swojej działalności uniwersyteckiej żywo interesuje się sprawą programu studiów prawniczych. Poddał go surowej krytyce w obszernym artykule już w roku 1924 („Ruch Prawniczy” 1924), Wysiwał tam przede wszystkim ogólny postulat, że należy zaostrzyć selekcję kandydatów na wydział prawny i znacznie podwyższyć poziom wymagań, które egzekwowałyby duży zespół asystentów, przez obowiązkowe ćwiczenia, kolokwia i praktykę prawniczą w czasie studiów. Program ten nie znalazł uznania wśród nauczających prawników. Natomiast zjazd młodych prawników w Wilnie w roku 1936 na tym programie w znacznej mierze oparł swoje uchwały, dotyczące reformy studiów.

Profesor na własną odpowiedzialność wprowadzał w granicach swoich możliwości pewne innowacje dydaktyczne. W latach poprzedzających wojnę dobrał sobie asystentów-wolontariuszy, którzy pod jego nadzorem prowadzili ćwiczenia dla studentów pierwszego roku. W roku 1938/39 miał ośmiu takich wolontariuszy. Niektóre spośród jego postulatów dydaktycznych zostały zrealizowane w praktyce nauczania po wojnie.

Dodać trzeba, że Profesor zwalczał energicznie wpływy niemieckie w nauce polskiej i starał się wyzwolić młodzież spod uroku naukowej literatury niemieckiej, dając jej do rąk między innymi swoje przekłady fundamentalnych dzieł angielskich.

Emerytowany w roku 1960, Profesor nadal pracuje naukowo i daje znać o sobie coraz nowymi publikacjami oraz dziełami, których fragmenty podaje zainteresowanym w odczytach i drukowanych artykułach.

Niebawem ukaze się nowa praca z dziedziny teorii prawa; ukażą się też trzy nowe przekłady jego pióra z dziedziny filozofii współczesnej.

BIBLIOGRAFIA PRAC PROFESORA DOKTORA CZESŁAWA ZNAMIEROWSKIEGO

KSIĄŻKI

1. *Wahrheitsbegriff im Pragmatismus*. Warschau 1919. Buchdruckerei von St. Niemira's Söhnen, ss, 88.
2. *Realizm w teorii prawa*. Poznań 1925. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Fiszer i Majewski, ss. 70.
3. *O przedmiocie i fakcie społecznym*. Kalisz 1928. Drukarnia Ziemi Kaliskiej, ss. 25.
4. *Teoria prawa*. (Wykłady w roku akademickim 1927/28). Poznań 1928. Koło Prawników i Ekonomistów, ss. 48 (maszynopis powielany).
5. *Elita i demokracja*. Poznań 1928. Koło Socjologiczne Studentów Uniwersytetu Poznańskiego, ss. 36.
6. *Prolegomena do nauki o państwie*. Warszawa 1930. F. Hoesick, ss. IX, 345, nlb. 1. Wyd. 2 popr. i uzup. Poznań 1947/48, Z. Gustowski, ss. 71.
7. *Podstawowe pojęcia teorii prawa*. Warszawa 1927. F. Hoesick, ss. 224, nlb. I. Wyd. 2. Poznań 1934. Górski i Tetzlaw.
8. *Wiadomości elementarne o państwie*. Warszawa 1934. Wiedza i Życie, ss. 122, nlb. I. Wyd. 2 popr. i uzup. Poznań 1946. Wł. Wilak, ss. 96, nlb. I. Wyd. 3 popr. i uzup. Poznań 1948, Wł. Wilak, ss. 98, nlb. I.
9. *Kilka uwag o prawie zabudowy*. Poznań 1933. Rolnicza Drukarnia i Księgarnia Nakładowa, ss. 64, nlb. I.
10. *Konstytucja styczeniowa i ordynacja wyborcza*. Warszawa 1935. Nasza Księgarnia, ss. 290.
11. *O sprawie studiów prawnych*. Warszawa 1938. F. Hoesick, ss. 112, nlb. I.
12. *Historia filozofii praktycznej*. Skrypt zawiera streszczenie Wykładów dla studentów Wyda. Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego. Poznań 1948. Koło Prawnicze Studentów Uniwersytetu Poznańskiego, ss. 49, nlb. 3, (maszynopis powielany).
13. *Oceny i normy*. Warszawa 1957. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, ss. 628.
14. *Zasady i kierunki etyki*. Warszawa 1957. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, ss. 115, nlb. 1.

15. *Wina i odpowiedzialność*. Warszawa 1957. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, ss. 1159, nlb. 16.
16. *O małżeństwie*. Warszawa 1958. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, ss. 101, nlb. 1.

TŁUMACZENIA, PRZEDMOWY

1. Tischener Edward Bradford, *Początki psychologii*. Tłum. z angielskiego. Warszawa 1917. M. Arct, ss. 284.
2. Moore George Edward, *Zasady etyki*. Tłum. z angielskiego. Warszawa 1919. M. Arct, ss. XXIV, 226.
3. Stout George Frederick, *Zarys psychologii*. Tłum. z angielskiego. Warszawa 1920. M. Arct, ss. VIII, 256. Wyd. 2, Warszawa 1929. M. Arct,
4. Radbruch Gustaw, *Wstęp do prawodawstwa*. Tłum. z niemieckiego. Warszawa 1924. Trzaska, Ewert, Michalski, ss. 264.
5. Marshall Alfred, *Zasady ekonomiki*. Tłum. z angielskiego. Warszawa 1925. M. Arct, ss. XV, 479. 2 tomy.
6. Höffding Harald, *Filozofia religii*. Tłum. z niemieckiego Czesław Stażewski, Alfred Tom, Czesław Znamierowski. Przedmowa do wydania polskiego Czesław Znamierowski Warszawa 1935. J. Przeworski, ss. XXXIV, 375.
7. Jevons Wiliam Stanley, *Logika*. Tłum. z angielskiego. Warszawa 1936. Nasza Księgarnia, ss, nlb. 3, 294, nlb. 1,
8. Jouvenel Robert de, *Republika koleżków*. Posłowie: Paul Morand, W dwadzieścia lat później. Tłum. z francuskiego Janusz Popiel. Przedmowa: Czesław Znamierowski. Warszawa 1936. Nasza Księgarnia, ss. 218, nlb. 3.
9. Radbruch Gustaw, *Zarys filozofii prawa*. Tłum. z niemieckiego. Przedmowa tłumacza. Warszawa 1938. Księgarnia Powszechna, ss. XV, 335.
10. Malinowski Bronisław, *Prawo, zwyczaj, zbrodnia w społeczeństwie dzikich*. Tłum. z angielskiego Józef Obrębski. Przedmowa: Czesław Znamierowski Warszawa 1939. Polski Instytut Socjologiczny, ss. X, 128.
11. Hume David, *Traktat o naturze ludzkiej*. Tłum. z angielskiego. Kraków 1951. Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, ss. 272, nlb. 4. Wyd. 2 Warszawa 1962. Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
12. Hobbes Thomas, *Lewiatan, czyli materia, forma i władza państwa kościelnego i świeckiego*. Tłum. z angielskiego¹. Warszawa 1954. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, ss. XXII, 658.
13. Berkeley George, *Traktat o zasadach poznania ludzkiego*. Tłum. z angielskiego J. Leszczyński. Opracowanie: T. Czeżowski, B. J. Gawecki, Cz. Znamierowski. Warszawa 1955. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, ss. XI, 334.
14. Hobbes Thomas, *Elementy filozofii*. Tłum. z łacińskiego. Przedmowa tłumacza. Warszawa 1956. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, t. I, ss. XII, 575, t. II, ss. VII, 601.
15. Russel Bertrand, *Wstęp do filozofii matematyki*. Tłum. z angielskiego. Warszawa 1958. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, ss. 308, nlb. 3.
16. *Merkantylizm i początki szkoły klasycznej*. Wybór pism ekonomicznych XVI i XVII w. Tłum. z angielskiego, francuskiego, włoskiego. Warszawa 1958. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, ss. XXII, 802, nlb. 2, tabl. 3, portrety 3.
17. Bacon Francis, *Eseje*. Tłum. z angielskiego. Warszawa 1959. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, ss. XV, 277, nlb. 7.
18. Ziółkowski Janusz, *Sosnowiec — drogi i czynniki rozwoju miasta przemysłowego*. Przedmowa: Czesław Znamierowski. Katowice 1961. Wyd. „Śląsk”, ss. 339.

19. Mill John Stuart, *System logiki*. Tłum. z angielskiego. Warszawa 1962. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, t. I, as. 768, t. 2, ss. 731, nlb, 7.
20. Wittgenstein Ludwik, *Tractatus logico-philosophicus*. Tłum. ta. niemieckiego i angielskiego. Warszawa 1963. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, ss. 96.
21. Fuller B. A. G., *Historia filozofii*. Tłum. z angielskiego. Warszawa 1963. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, ss. 1200.

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

1. *Język międzynarodowy*. „Nauka i Życie”, dodatek dwutygodniowy do „Nowej Gazety”, 1913, nr 12, s. 1—2.
2. *Socjologiczne badania zjawisk religijnych*. (Z powodu książki Durkheima — *Formes élémentaires de la vie religieuse*). „Tygodnik Polski” R. 3, 1914, nr 3, s. 34—42.
3. *Pierwiastek religijny w poezji Kasprowicza*. „Krytyka” R. 16, 1914, rar 13, s. 78—90.
4. *Metafizyka społeczności*. „Przegląd Filozoficzny”, R. 23, 1916, nr 2, s. 271 do s. 304.
5. *O przedmiocie i fakcie społecznym*. „Przegląd Filozoficzny”, R. 24, 1921, nr 1, s. 1—33.
6. *Iluzjonistyczna teoria religii*. „Przegląd Filozoficzny”, R. 18, 1915, nr 1, s. 78—121.
7. *Psychologistyczna teoria prawa*. „Przegląd Filozoficzny”, R. 25, 1922, nr 1, s. 1—79.
8. *Stanowisko teorii poznania wśród nauk filozoficznych*. (*Ze studiów nad neo-realizmem*). „Przegląd Warszawski”, R. 3, 1923, nr 21, s. 283—295.
9. *Kilka uwag o poglądzie prof. Wilkosza na sprawę nauk normatywnych*. „Przegląd Filozoficzny”, R. 28, 1925, nr 3, s. 252—255.
10. *Głos w naradach nad teorią prawa*. „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne”. R. 13, 1925, nr 1—12, s. 76—80.
11. *Po zjeździe filozofów prawa*. „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne”, R. 23, 1925, nr 1—12, s. 349—359.
12. *Logika a teoria prawa. Replika panu Landemu z powodu recenzji o Podstawowych pojęciach*. „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne”, R. 23, 1925, nr 1—12, s. 390—416.
13. *O poziom studiów prawnych*. „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny”, R. 5, 1924, nr 4, s. 1021—1028.
14. *U źródeł przelomu majowego*. „Przegląd Poranny”, R. 6, 1926, nr. 165, S. 6.
15. *Socjologia a psychologia społeczna*. „Przegląd Współczesny”, R. 5, 1926, cz. I — nr 51, s. 37—54, cz. 2 — nr 52, s. 209—227.
16. *Propaganda polsko-angielskiego zblżenia kulturalnego*. (Wywiad). „Wiadomości Literackie”, R. 3, 1926, nr 39, s. 1.
17. *Kilka rysów psychicznych twórczości Kasprowicza*. „Przegląd Poranny”, R. 6, 1926, nr 249, s. 3—4.
18. *O ideologii obozu majowego*. „Przegląd Poranny”, R. 6, 1926, nr 267, s. 3.
19. *Sprawa krzyży w Uniwersytecie. List otwarty do P. Prof. H. Ułaszyna w Poznaniu*. „Przegląd Poranny”, R. 6, 1926, nr 274, s. 3.
20. *Wspomnienie o Conradzie*. „Głos Prawdy”, R. 2, 1927, nr 125, s. 5.
21. *O konserwatyzmie i konserwatystach*. „Przegląd Współczesny”, R. 6, 1927, cz. I — nr 62, s. 404—420, cz. II — nr 62, s. 66—79.

22. *Z nauki o normie postępowania*. „Przegląd Filozoficzny”, R. 30, 1927, nr 4, s. 348—349. (Księga pamiątkowa Pierwszego Polskiego Zjazdu Filozoficznego, Lwów 1923).
23. *Miłość Sejmu a miłość Ojczyzny*. „Kurier Poranny”, R. 41, 1927, cz. I — nr 284 lą 2; cz. 2 — nr 286, s. 1.
24. *Elita i demokracja*. „Przegląd Współczesny”, R. 7, 1928, cz. 1 — nr 77 s. 483—494; cz. 2 — nr 78, s. 100—124.
25. *Ikar, czyli Przyszłość Nauki*. „Pamiętnik Warszawski” 1929, nr 2, s. 30—45.
26. *Bertrand Russel (szkic)*. „Pamiętnik Warszawski”, 1929, nr 2, s. 7—19.
27. *Z rozmyślań teoretyka prawa*. „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny”, R. 9, 1929 nr 1, s. 177—204.
28. *Z socjologii rozkazu*. „Przegląd Socjologiczny”, R. 1, 1930, nr 1, s. 43—59
29. *Moc i rozkaz*. „Przegląd Socjologiczny”, R. 1, 1930, nr 2, s. 62—79.
30. *Spoleczne stanowienie norm*. „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny”, R. 10, 1930 nr 2, s. 274—284.
31. *Dziela zbiorowe Kasprowicza*. „Poznańskie Nowiny Tygodniowe” R 1, 1931 cz. 1 — nr 4, s. 10—11; cz. 2 — nr 5, s. 9.
32. *Ze zjazdu socjologów polskich*. „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny”, R. 11, 1931 nr 3, s. 348—359.
33. *O wielkim człowieku*. „Gazeta Polska”, R. 4, 1932, nr 210 s. 5
34. *Egzemplarz obowiązkowy*. „Gazeta Polska”, R. 4, 1932, nr 223 s. 4
35. *Z filozofii praktycznej Russela*. „Gazeta Polska”, R. 4, 1932, nr 264 s. 3
36. *Jak żyć?* „Czuj duch”, R. 7, 1933, nr 3, s. 3—4.
37. *O reformie studiów prawniczych*. „Czasopismo Adwokatów Polskich” (Dział Województw Zachodnich), R. 7, 1933, nr 11, s. 124—128.
38. *Kilka uwag o prawie zabudowy*. „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” R 13 1933 nr 3, s. 135—148..
39. *Reforma studiów prawniczych*. „Przegląd Współczesny”, R. 13 1933 nr 134 s. 351—375.
40. *Szkola a elita społeczna*. „Ruch Pedagogiczny”, R. 23, 1933—34 cz. 1 — nr 6, s. 200—225; cz. 2 — nr 7, s. 237—255.
41. *Sztuka milczenia*. „Dziennik Poznański”, R. 76, 1934, nr 36, s. 1.
42. *Dola i niedola zawodu prawniczego*. „Gazeta Polska”, R. 7, 1935 cz. 1 — nr 100, s. 3; cz. 2 — nr 101, s. 3.
43. *Dekalog*. „Gazeta Polska”, R. 7, 1935: cz. 1 — *Odpowiedzialność wobec Boga i Dziejów*, nr 193, s. 3—4; cz. 2 — *Dobro powszechne*, nr 195, s. 3; cz. 3 — *Państwo i społeczeństwo*, nr 197, s. 3.
44. *Metoda małych zmian*. „Gazeta Polska”, R. 7, 1935, nr 183, s. 1.
45. *Ordynacja wyborcza do ciała ustawodawczego*. „Gazeta Polska” R. 7, 1935, cz. 1 — nr 232, s. 6; cz. 2 — nr 233, s. 6; cz. 3 — nr 234, s. 6; cz. 4 — nr 239, s. 8; cz. 5 — nr 241, s. 8; cz. 6 — nr 242, s. 12.
46. *Filozofia polska po kongresie praskim*. „Gazeta Polska”, R. 7, 1935 nr 332 s. 5.
47. *Drugi zjazd socjologów polskich*. „Gazeta Polska”, R. 7, 1935 nr 332, s. 5.
48. *Rozbudowa Poznania*. „Dziennik Poznański”, R. 77, 1936, nr 24, s. 1—2
49. *Reforma studiów prawniczych*. „Gazeta Polska”, R. 8, 1936, nr 97, s. 3.
50. *Zjazd profesorów prawa*. „Gazeta Polska”, R. 8, 1936, nr 125, s. 9.
51. *Z galerii mężów stanu*. „Gazeta Polska”, R. 8, 1936: cz. 1 — *Technika społeczna a historiografia*, nr 128, s. 9; cz. 2 — *Trzy portrety Richelieu’go*, nr 129, s. 8; cz. 3 — *Trzy portrety Richelieu’go*, nr 136, s. 5; cz. 4 — *Mazarin*, nr 252, s. 6.

52. *Młodzież prawnicza*. „Gazeta Polska”, R. 8, 1936, cz. 1 — nr 238, cz. 2 — nr 239, s. 3.
53. *Poradnie prawnicze*. „Gazeta Polska”, R. 8, 1936, nr 277, s. 6.
54. *Trzeci zjazd filozoficzny*. „Gazeta Polska”, R. 8, 1936, nr 303, s. 6.
55. *Wysoka stawka*. „Gazeta Polska”, R. 8, 1936, nr 320, s. 3.
56. *Zjazd socjologów polskich (sprawozdanie)*. „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny”, R. 16, 1936, nr 4, s. 937—938.
57. *Budujemy*. „Dziennik Poznański”, R. 78, 1936, nr 218, s. 1.
58. *Zjazd socjologiczny*. „Poznańskie Nowiny Tygodniowe”, Nr 6, 1936, nr 8, s. 9—10.
59. *Etnograf i socjolog*. „Marchoń”, R. 3, 1937, nr 4, s. 539—543.
60. *Państwo społeczne*. „Gazeta Polska”, R. 9, 1937, nr 36, s. 3.
61. *Który Rzym?* „Gazeta Polska”, R. 9, 1937, nr 48, s. 1.
62. *Nil desperandum*. „Gazeta Polska”, R. 9, 1937, nr 114, s. 1.
63. *Szkola prawa*. „Gazeta Polska”, R. 9, 1937, nr 118, s. 1.
64. *Finityzm polityczny*. „Gazeta Polska”, R. 9, 1937, nr 189, s. 3.
65. *Próba diagnozy*. „Gazeta Polska”, R. 9, 1937, nr 203, s. 3.
66. *Czas zawrócić*. „Dziennik Poznański”, R. 80, 1938: cz. 1 — *Opancerzone pozycje przy zabudowie zachodnich dzielnic Poznania*, nr 138, s. 2; cz. 2 — *Grzech publiczny*, nr 184, s. 1; cz. 3 — *Grzech publiczny*, nr 196, s. 1; cz. 4 — *Szkoda prywatna*, nr 224, s. 1.
67. *Zawód w zawodzie*. „Gazeta Polska”, R. 10, 1938, nr 245, s. 1.
68. *Sprawa pana Ikierta*. „Dziennik Poznański”, R. 80, 1938, nr 257, s. 5.
69. *Syn ziemi*. „Przodownik Wiejski”, R. 4, 1938, nr 12, s. 7—16.
70. *Rehabilitacja narodu*. Poznań 1938. Związek Polskiej Młodzieży Demokratycznej, ss. 19.
71. *Potrzeba nowych sił*. „Gazeta Polska”, R. 11, 1939, nr 158, s. 3.
72. *Ciemnie profesury*. „Gazeta Polska”, R. 11, 1939, nr 160, s. 3.
73. *Nieznane fakty*. „Gazeta Polska”, R. 11, 1939, nr 162, s. 5.
74. *Postulaty*. „Gazeta Polska”, R. 11, 1939 nr 173, s. 3.
75. *Imponderabilia*. „Gazeta Polska”, R. 11, 1939 nr 199, s. 3.
76. *Ratujmy książki*. „Głos Wielkopolski”, R. 1, 1945 nr 179, s. 5.
77. *Przemyt idei*. „Życie Literackie”, R. 1, 1945 nr 9, s. 1—3.
78. *Badania naukowe w ocenie moralnej*. „Życie Literackie”, R. 2, 1946 nr 7, s. 1—4.
79. *Zespół osób*. „Przegląd Socjologiczny”, 1946, nr 8, s. 131—170.
80. *Analiza oceny moralnej*. „Myśl Współczesna”, 1946 nr 4, s. 302—327.
81. *Zestrój działań*. „Państwo i Prawo”, R. 2, 1947, nr 1, s. 5—25.
82. *Grupa wolna*. „Państwo i Prawo”, R. 2, 1947, nr 7, s. 3—13.
83. *Potrzeby życia a nauki społeczne*. „Życie Nauki”, 1947 nr 6, s. 289—301.
84. *Normy grupy wolnej*. „Myśl Współczesna”, 1947, nr 10, s. 171—199.
85. *Causal nexus*. „Studia Filozoficzne”, 1948, nr 3, s. 449—465.
86. *Ocena*. „Przegląd Filozoficzny”, R. 44, 1948, nr 2, s. 95—113.
87. *Socjologia w programie szkoły średniej*. „Życie Nauki”, 1948, nr 30, s. 303—312.
88. *„Ja” społeczne*. „Przegląd Socjologiczny”, 1948, nr 9, s. 35—61.
89. *Rodzaje ocen*. „Kwartalnik Filozoficzny”, tom 17, 1948 nr 2, s. 117—132.
90. *Norma aksjologiczna*. „Przegląd Filozoficzny”, R. 45, 1949, nr 3, s. 327—344.
91. *Podstawy emocjonalne moralności*. „Przegląd Filozoficzny”, R. 45, 1949 nr 4, s. 429—458.

92. *Oceny i normy*. Towarzystwo Naukowe Warszawskie. Sprawozdania z Posiedzeń Wyd. 2. Nauk Historycznych, Społecznych i Filozoficznych, 1949, nr 42, ss. 55—66.
93. *Zestrój działań*. „Kwartalnik Filozoficzny”, tom 29, 1950, nr 3, s. 148—168.
94. *Sprawiedliwość*. „Państwo i Prawo”, R. 12, 1957, nr 5, s. 699—705.
95. *Naczelna norma moralna i jej pochodne*. „Studia Filozoficzne”, 1957, nr 3, s. 97—117.
96. *Z psychologii małżeństwa*. (Fragment pracy *Socjologia*). „Kultura i Społeczeństwo”, 1957, nr 3, s. 33—36.
97. *Zjazd logików i prawnawców, 4. 9. 1958 — 9. 9. 1958*. „Państwo i Prawo”, 1958, nr 2, s. 355—359.
98. *Niegroźni przeciwnicy*. „Zdrowie i Trzeźwość”, R. 4, 1958, nr 7, s. 3.
99. *Do czytelnika*. „Zdrowie i Trzeźwość”, R. 4, 1958, nr 12, s. 1.
100. *Z abecadła prawnawcy*. „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny”, R. 20, 1958, nr 1, s. 115—134.
101. *Etyka znów normatywna w: Charakteria. Rozprawy filozoficzne złożone w darze Władysławowi Tatarkiewiczowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*. Warszawa 1960, s. 305—324.
102. *Schemat przystosowania w grupie wolnej*. „Przegląd Socjologiczny”, t. 14, 1960, nr 1, s. 41—55.
103. *L'aspect moral des rapports Polono-Allemands*. Cahiers Pologne-Allemagne Nr 4 (11) Octobre-Novembre-December 1961, s. 6—21.
104. *Poczęstunek*. „Zdrowie i Trzeźwość”, R. 7, 1961, nr 12, s. 3.
105. *Kto jest alkohikiem*. „Zdrowie i Trzeźwość”, R. 8, 1962, nr 2 (69), s. 3.
106. *Działanie zbiorowe*. „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, R. 24, 1962, nr 2, a 221—245.
107. *Stefan Kołaczkowski*, „Znak”, R. 14, 1962, nr 7—8, s.

*

Bibliografia nie obejmuje recenzji w liczbie 104.

Bibliografię zebrała
Anna Michalska

ADAM KRZYŻANOWSKI (1873—1963)

Urodzony w styczniu 1873 r. jako syn znanego księgarza krakowskiego, Adam Krzyżanowski całym swym życiem związany był z Krakowem. Tam skończył gimnazjum, tam również odbywał studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, na którym doktoryzował się w 1894 r., licząc zaledwie 21 lat. Uzpełnił studia ekonomiczne w Lipsku i Berlinie, gdzie w seminarium Schmollera opracował pierwszą swą rozprawę ekonomiczną, analizującą rozdział własności rolnej w Galicji, a ogłoszoną drukiem w 1896 r. Wróciwszy do kraju, był w latach 1896—1904 sekretarzem Krakowskiego Towarzystwa Rolniczego. Habilitował się z ekonomiki i skarbowości na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1908 r., został na nim profesorem nadzwyczajnym tych przedmiotów w 1912 r., a zwyczajnym w 1916 r., kilkakrotnie sprawując obowiązki dziekana swego wydziału. Przebył wraz z innymi profesorami obóz w Sachsenhausen w 1939 r.

Z końcem 1948 r. został przeniesiony w stan spoczynku; reaktywowany w 1957 r., przeszedł ostatecznie na emeryturę z powodu przekroczenia granicy wieku w 1960 r. Był posłem na Sejm z Krakowa w latach 1928—1931 z ramienia Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem, lecz zrezygnował z mandatu po aferze brzeskiej. W 1927 r. przewodniczył polskiej delegacji rządowej do Stanów Zjednoczonych dla zawarcia umowy o pożyczkę stabilizacyjną, a w 1937 r. dla zmiany warunków tej pożyczki. W 1945 r. jako bezpartyjny przedstawiciel społeczeństwa polskiego brał udział w naradach w Moskwie, a następnie był członkiem Krajowej Rady Narodowej. W latach 1947—1948 był posłem na Sejm Ustawodawczy z ramienia Stronnictwa Demokratycznego, którego oddziałowi krakowskiemu przez dłuższy czas przewodniczył. Był członkiem korespondentem, a później — zwyczajnym Polskiej Akademii Umiejętności. W 1958 r. Uniwersytet Jagielloński w uznaniu Jego zasług naukowych i pedagogicznych nadał Mu z okazji 85-lecia urodzin i 50-lecia pracy uniwersyteckiej tytuł doktora filozofii honoris causa. Umarł w Krakowie w dniu 29 I 1963 r., w niewiele dni po ukończeniu 90 lat.

W zeszycie III „Ruchu” z 1958 r. z racji obchodu jubileuszowego 85-lecia urodzin Adama Krzyżanowskiego umieszczony został artykuł, omawiający dokładnie Jego twórczość naukową. Dlatego obecnie ograniczymy się tylko do krótkiego omówienia Jego zasług na polu naukowym w dziedzinie ekonomiki i skarbowości.

Jego zainteresowania naukowe obracały się z początku w zakresie zagadnień polityki agrarnej, którym poświęcił szereg swych pierwszych prac. Następnie zwróciły się do zagadnień demograficznych. W dalszym rozwoju przedmiotem Jego głównej uwagi stały się zagadnienia pieniężne. W 1911 r. wydał on wielkie dzieło *Pieniądz*, na podstawie którego wyrósł później podręcznik uniwersytecki *Nauka o pieniądzu i kredycie* (1919) oraz powstał szereg innych cennych prac. Gdy po powstaniu odrodzonego państwa polskiego zagadnienia pieniężne wysunęły się z przeważającą wprost siłą na czoło spraw państwowych, Adam Krzyżanowski, jako jeden z nielicznych wówczas znawców tych spraw, zajął od razu stanowisko antyinflacyjne i rozwinął szeroko rozwiniętą akcję pisarską o charakterze naukowo-publicystycznym przeciw inflacji. Zdołał on w ciągu niej uprzytomnić niebezpieczeństwa inflacji społeczeństwu, wytłumaczyć konieczność uzdrowienia waluty oraz wywołać silny nacisk opinii publicznej, który doprowadził w końcu do zrealizowania etapami reformy walutowej. Oddał tym niezapomnianą usługę narodowi polskiemu. Jego „eseje ekonomiczne” dzięki swemu wysokiemu poziomowi naukowemu i literackiemu wywierały wielki wpływ. Cechowała je nieporównana żywość myśli, wdzięk stylu, rozległość horyzontów myślowych, dowcip i bystra spostrzegawczość. Zebrane w dwa duże tomy (*Polityka i gospodarstwo*, 1931; *Dolar i złoty*, 1935) przedstawiają dotychczas dużą wartość.

Oprócz pieniądza interesowała Krzyżanowskiego nie tyle teoria ekonomiki i skarbowości, co polityka gospodarcza. Wprawdzie jego *Założenia ekonomiki* (1919) i *Nauka skarbowości* (1923) stoją na wysokim poziomie naukowym i świadczą o dobrej orientacji w zagadnieniach teoretycznych, jednakże nie wnoszą do nauki wielu nowych momentów i obracają się raczej w ramach dorobku klasycyzmu, w małym stopniu zdradzając wpływy nowych kierunków, jak psychologizmu czy neoklasycyzmu. Natomiast z upodobaniem i z dużym znanstwem rzeczy opracowuje Adam Krzyżanowski zagadnieniu polityki gospodarczej. Poza polityką pieniężną interesował się silnie zjawiskiem etatyzmu, któremu się mocno przeciwstawiał (*Etatyzm w Polsce*, 1928). Był zwolennikiem liberalizmu gospodarczego. Nie przeszkadzało to mu jednak w odnoszeniu się z sympatią do socjalizmu ze względu na

wywodzenie się obu z jednego źródła, z indywidualizmu światopoglądowego. Dalsze rozważania tych zagadnień doprowadzają go do coraz głębszego wnikania w wiążące się z nimi problemy kulturalne, filozoficzne i moralne, na tle których zwykły był stawiać od początku zagadnienia ekonomiczne. Po drugiej wojnie światowej zagadnienia te wypełniają już w całości zakres Jego zainteresowań i twórczości. Owoce ich ciągłego intensywnego przemyślenia stały się dwa dojrzałe, głębokie dzieła: *Wiek XX* (1947) i *Chrześcijańska moralność polityczna* (1948), Stanowią one syntezę i ostateczne osiągnięcia długoletniej ewolucji myśli filozoficznej i twórczości Adama Krzyżanowskiego, pełnego zawsze wszechstronnych zainteresowań humanistycznych.

Również wielkim powodzeniem i cennymi wynikami uwieńczona została działalność wychowawcza Krzyżanowskiego. Wykształcił On szereg wybitnych ekonomistów naukowców i wielu dzielnych kierowników i działaczy życia gospodarczego kraju. Wykłady Jego cieszyły się wielkim wzięciem i wywierały duży wpływ na młodzież. Budził wśród słuchaczy zainteresowanie dla zagadnień ekonomicznych, uczył patrzeć i spostrzegać, uczył myśleć. Toteż otaczała Go atmosfera powszechnej życzliwości, przywiązania i szacunku. Tak odnosiła się do Niego nie tylko młodzież, lecz i całe społeczeństwo, a nade wszystko świat naukowy, szczególnie ekonomistów, którzy utracili w Nim obecnie swego Nestora i dobrze nauce zasługującego przewodnika.

Edward Taylor

STEFAN ŻARDECKI (1887—1963)

We wtorek, dnia 8 stycznia 1963 r. zmarł emerytowany profesor Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu, zasłużony pedagog, wielki przyjaciel młodzieży.

Profesor Żardecki urodził się dnia 16 kwietnia 1887 r. w Rawicy pow. radomski. Mając trzy lata stracił ojca i odtąd był na utrzymaniu matki zarabiającej na życie prowadzeniem stacji uczniowskiej. Do gimnazjum uczęszczał w Radomiu i tu, nie zważając na groźbę represji ze strony władz rosyjskich, wyjeżdżał na wieś ucząc języka polskiego, prowadził kółko szkolne uświadamiające w sprawach narodowych, a w 1905 r. brał udział w strajku szkolnym, w walce o szkołę polską. W rezultacie został wydalony z gimnazjum, a następnie za podpisanie odezwy nawołującej do udziału w strajku, został osadzony w więzieniu radomskim. W 1906 r. wstąpił ponownie do szkoły, ale już polskiej, zdając pomyślnie egzamin dojrzałości w 1907 r. Nie mając możliwości, jak zresztą tyłu Polaków, dalszego kształcenia się w kraju, udał się za granicę, do Belgii, gdzie ukończył z odznaczeniem wydział handlowy Państwowego Uniwersytetu w Leodium (Liège). Uzyskał tam stopień uniwersytecki licencjata nauk konsularno-handlowych. Następnie dopełnił jeszcze swe wykształcenie przez wysłuchanie całkowitego kursu na wydziale nauk polityczno-socjalnych w Brukseli. I tu, na obczyźnie, nie zaniedbywał profesor Żardecki pracy społeczno-politycznej. W Belgii należał do „Spójni”, polskiej organizacji studenckiej o charakterze radykalnym.

Po studiach rozpoczął profesor Żardecki pracę zawodową. Po odbyciu praktyki

* Wspomnienie wygłoszone na posiedzeniu Senatu Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu w dniu 9 I 1963 r.

Profesor Stefan Žardecki (1887—1963)

w firmie „La Flandre” w Liège i w „Banque de Paris et de Pays Bas” w Paryżu był w latach 1912—1915 zatrudniony jako rewident w placówkach spółki akcyjnej „Singer” w Warszawie, Moskwie i Baku. I znowu szukał pola dla aktywności społecznej, czego wyrazem może być Jego współpraca z Domem Polskim w Baku. W latach 1913—1918 pełnił funkcje korespondenta Rosyjskiego Banku dla Handlu Zagranicznego w Baku oraz Banku Dyskontowego Warszawskiego i Banku Towarzystw Spółdzielczych w Warszawie. Na 1918 r. przypadało podjęcie się przez profesora Żardeckiego kierowniczych stanowisk w aparacie bankowym przy jednoczesnym rozpoczęciu pracy nauczycielskiej. I tak, w latach 1919—1924 pełnił czynności dyrektora Banku Kredytowego w Warszawie i Poznaniu, a w latach 1924—1925 dyrektora Banku dla Handlu i Przemysłu w Toruniu, W tym też czasie profesor Żardecki uczestniczył w komisji rewizyjnej dwóch banków warszawskich — Banku Centralnego i Banku Mazowieckiego, był też delegowany do Krakowa dla zorganizowania Banku Budowlanego. Działalność natomiast nauczycielską rozpoczął od podjęcia zajęć wykładowcy w 1918 r. na Państwowych Kursach Handlowych w Chełmie oraz w 1921 r. — w Państwowej Szkole Handlowej w Warszawie. Zmarły był jednym z najczynniejszych i najofiarniejszych organizatorów polskiego szkolnictwa zawodowego w zakresie handlu po pierwszej wojnie światowej.

Rok 1925 związał profesora Żardeckiego na stałe z Poznaniem. W tym to roku podjął On obowiązki wykładowcy w dwóch uczelniach poznańskich — w Miejskiej Szkole Handlowej i w Liceum Handlowym Izby Przemysłowo-Handlowej.

Na 1926 r. przypało trwałe związanie się Profesora z powstałą wówczas Wyższą Szkołą Handlową. W dniu 10 X 1926 ai brał On udział w pierwszym, rzecz by można konstytucyjnym posiedzeniu jej grona nauczającego. Odtąd przez z górą ćwierć wieku uczestniczył, nie opuszczając bez ważnej przyczyny żadnego jej posiedzenia, w Radzie Profesorów, zajmującej¹ się podstawowymi zagadnieniami treści nauczania oraz pracy wychowawczej nad młodzieżą studiującą. W przedwojennej Wyższej Szkole Handlowej wykładał zmarły Profesor arytmetykę handlową, organizację i technikę przedsiębiorstw bankowych oraz korespondencję handlową. Prowadził też seminarium dyplomowe z organizacji i techniki przedsiębiorstw bankowych. Odbywał zajęcia na Wyższym Kursie Księgowych i Rewidentów. W latach 1934—1939 sprawował profesor Żardecki obowiązki kuratora Bratniej Pomocy Studentów Uczelni, przyczyniając się swą poradą i swymi zabiegami do realizacji statutowego jej zadania — organizowania i niesienia młodzieży akademickiej pomocy moralnej i materialnej. Jak wspominają najstarsi absolwenci Uczelni, profesor Żardecki jako kurator okazywał wiele serca i życzliwości czy to chodziło o rozwiązanie przez Bratnią Pomoc akcji wyżywieniowej, pożyczkowej, stypendialnej, czy też o organizowanie w różnych formach studenckich czasów. W latach 1928—1939 zmarły Profesor pełnił również czynności lektora na Uniwersytecie Poznańskim z zakresu organizacji i techniki bankowości.

Piękne są karty życia Drogiego nam Profesora w ciężkich latach hitlerowskiej okupacji. W latach 1940—1944 nie zważając ma związane z tym ryzyko, uczestniczył On w tajnych komórkach szkolenia na terenie Warszawy. I tak, był wykładowcą w zakspirowanej Szkole Główniej Handlowej prowadzonej przez prof. Edwarda Lipińskiego pod szyldem Kursów Handlowych, przemianowanych następnie na I Miejską Szkołę Handlową dla Dorosłych. Zmarły Profesor dzielił się nieraz z nami swoimi perypetiami nauczania w tejsze szkole, pozostającej pod czujną kontrolą władz okupacyjnych. W latach 1942—1944 Profesor wykładał na tajnych kursach prowadzonych przy szkole pań Popielewskiej i Roszkowskiej oraz placówce

dra Dzierżyńskiego. Ponadto odbywał zajęcia w Szkole Handlowej Chankowskiego oraz w Szkole Nauczycielskiej Spółdzielni Pracy, przemianowanej następnie na Szkołę Kozierowskiej.

Po przejściu gehenny powstania warszawskiego, złamany moralnie utratą jedyne go syna aresztowanego przez Niemców i zaginionego bez wieści, powrócił Profesor, jak tylko było to możliwe, do Poznania.

W powojennej byłej Akademii Handlowej w Poznaniu wszedł znowu do Rady Profesorów w charakterze delegata grona wykładowców i objął przedmioty: arytmetykę handlową, biurowość i korespondencję handlową oraz organizację i technikę przedsiębiorstw bankowych. W 1949 r. rozpoczął wykłady z nauki o przedsiębiorstwie bankowym. W chwili zorganizowania w roku akademickim 1949/1950 czwartego roku studiów, tak zwanych magisterskich, objął wykład monograficzny pt. „Organizacja bankowości w ZSRR”. Jednocześnie uruchomił oddzielne seminarium z bankowości. Wypada tu podkreślić, że do specjalizacji prowadzonej przez Profesora garnęło się z roku na rok coraz to więcej studentów. Profesor urozmaicał zajęcia przez zapraszanie wybitniejszych przedstawicieli praktyki. W ogóle miał On duże zrozumienie dla związków nauki i procesu nauczania z praktyką życia gospodarczego. Był On promotorem prac magisterskich o tematyce bankowej i często koreferentem prac z zakresu organizacji przedsiębiorstw, finansów i rachunkowości. Profesor Żardecki prowadził wykłady nie tylko na wszystkich trzech a później czterech latach studium podstawowego, lecz także na Wyższym Kursie Księgowych Rewidentów, obsługując tu przedmioty: arytmetykę handlową, zakładanie i finansowanie przedsiębiorstw oraz rola banków w systemie kontroli gospodarki planowej. Profesor był członkiem Komisji Egzaminu Dyplomowego dla egzaminu z organizacji i techniki przedsiębiorstw, zasiadał również jakiś czas w charakterze zastępcy przewodniczącego w komisji egzaminów przejściowych I roku studiów.

Profesor Żardecki podjął kontynuowane sprzed wojny obowiązki kuratora Bratniej Pomocy Studentów AH. Okazując nadal niezmiennie wiele zainteresowania i życzliwości studentom, zaskarbił sobie tym samym ich wielką wdzięczność. Dokładał On starań, by wspólnie z młodzieżą zorganizowaną w Bratniej Pomocy doprowadzić do zwiększenia wydawnictwa tanich obiadów dla studentów, by zapewnić im zakwaterowanie, by uruchomić własne domy wypoczynkowe w Polanicy Zdroju, Świnoujściu i Jelitkowie, co stało się faktem. Profesor Żardecki pracował też ofiarnie w powołanej przez Radę Profesorów Komisji dla Spraw Młodzieży oraz w komisjach dyscyplinarnej dla studentów oraz stypendialnej. Kontynuując swe zajęcia sprzed wojny, podjął też Profesor swe zajęcia na Uniwersytecie Poznańskim, gdzie na Wydziale Prawa wykładał w latach 1945—1948 organizację i technikę bankowości.

Nie mając najlepszego zdrowia i wciąż przybity utratą syna, w głębokim poczuciu swych obowiązków obywatelskich podjął jesienią 1946 r. wykłady w oddziale szczecińskim Akademii Handlowej. Miarą wysiłku dydaktycznego tam zaofiarowanego niechaj będzie liczba około 1800 zapisanych w Szczecinie na pierwszy rok studentów. Nie szczędząc trudu na uciążliwe dojazdy prowadził tam wykłady z arytmetyki handlowej i finansowej oraz roztoczył opiekę nad ćwiczeniami z tego przedmiotu. Zajęcia szczecińskie Profesora przypadają na lata 1946—1948.

Po przemianowaniu byłej Akademii Handlowej na Wyższą Szkołę Ekonomiczną Profesor Żardecki kierował w charakterze opiekuna katedrą bankowości do 1951 r. Tym samym odgrywał On nadal ważną rolę w procesie nauczania na utworzonym w 1950 r. Wydziale Finansowym Uczelni. Po 1951 r. związał się On, pracując

w charakterze wykładowcy, z Katedrą Rachunkowości. Miał tu powierzoną sobie grupę magistrantów, którą specjalizował również poprzez wykłady monograficzne, w problematyce ekonomicznej przemysłu energetycznego, z tą bowiem dziedziną związał się jako konsultant w Zarządzie Energetyki w Poznaniu. W latach 1957—1958 władze Uczelni poprosiły Profesora Żardeckiego o pokierowanie bardzo odpowiedzialnym działem jej pracy — agendą wydawnictw uczelnianych, W 1958 r. Profesor przeszedł na emeryturę. Tak oto, po trzydziestodwuletniej pracy na Uczelni, ku ogólnemu żalowi odszedł Drogi Profesor Żardecki z czynnej pracy w jej służbie. W tymże samym jednak roku udało się Poznańskiemu Oddziałowi Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego uprosić Profesora Żardeckiego o objęcie agend skarbnika w Zarządzie Oddziału. Profesor nie tylko, że nie odmówił, lecz z gotowością przyjął prośbę i odtąd przez z górą cztery lata pełnił ofiarnie czynności skarbnika, przyczyniając się do umocnienia stale rozwijającego się Towarzystwa. Profesor Żardecki okazał się skarbnikiem niezwykle zabieglwym, jeśli chodzi o dobro i rozwój Towarzystwa, a przy tym wykazującym rzadko w tym stopniu spotykaną ofiarność i sumiennność w tej trudnej pracy społecznej. Profesor Żardecki był ponadto długoletnim członkiem Rady Programowej Poznańskiej Dyrekcji Szkolenia Ekonomicznego Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, był delegatem na Poznań zaocznych studiów tegoż Towarzystwa organizowanych przez Dyrekcję Warszawską, a wreszcie czynnie współpracował z ośrodkiem konsultacji gospodarczej Oddziału Poznańskiego PTE i podejmował zabiegi o utworzenie niejednego koła zakładowego czy też terenowego Towarzystwa. W uznaniu zasług dla Towarzystwa został On wyróżniony specjalną odznaką. Jeśli chodzi o społeczną aktywność Profesora, nie można też pominąć Jego współdziałania z Komisją Finansów i Budżetu Prezydium Rady Narodowej w Poznaniu.

Na opublikowany dorobek Profesora Żardeckiego składają się między innymi — 1. opracowanie kilku haseł do *Podręcznej encyklopedii handlowej* pod red. doc. dra S. Waschko i Olszewicza — 1931 rok, 2. skrypt *Bankowość i Arytmetyka handlowa* — 1947 rok, wydany przez Koło Naukowe Studentów Akademii Handlowej w Poznaniu i skrypt *Arytmetyka handlowa*, Komitet Wydawniczy Studentów Akademii Handlowej w Szczecinie; 3. skrypt *Przedsiębiorstwo bankowe* — 1947 rok; 4. przekład polski pracy prof. Karla Zlabka z Pragi Czeskiej, *Ekonomika przedsiębiorstwa — główne zasady teoretyczne* — 1959 rok.

Profesor Żardecki został uchwałą Rady Państwa z 28 IX 1956 r. odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi. Jest to widocznym dowodem Jego wielkich zasług dla Uczelni i społeczeństwa. Wychował On i wykształcił tysiączne rzesze absolwentów, zaskarbując sobie szczerą ich wdzięczność. Jako członek zespołu nauczającego był ogólnie lubiany, ciesząc się powszechną sympatią dla prawości swego charakteru i wielkości dobrego serca. Cześć Jego świetlanej pamięci.

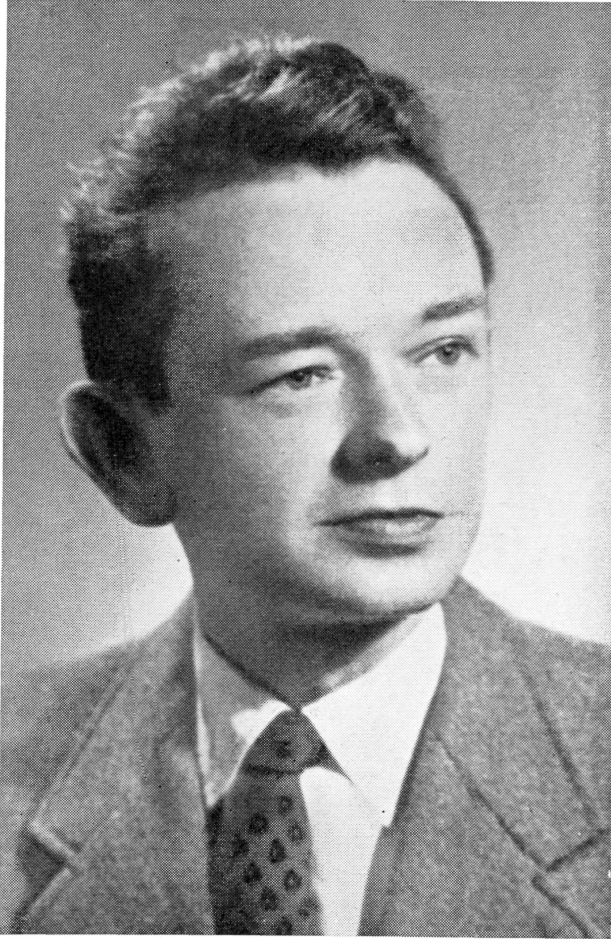
Zbigniew Zakrzewski

BOLESŁAW WIEWIÓRA (1927—1963)

Dnia 17 lutego 1963 r. zmarł w Poznaniu doc. dr Bolesław Wiewióra, pracownik naukowy w katedrze prawa międzynarodowego publicznego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Poznańskiego. Pracę w tej Katedrze rozpoczął Bolesław Wiewióra jeszcze w czasie swoich studiów na tym Wydziale Prawa w 1950 r. Od roku 1951 pracował jako asystent, później adiunkt, a ostatnio docent w tej katedrze. Studia

uzupełniające i specjalizacyjne odbył B. Wiewióra na Wydziale Prawa Uniwersytetu Cambridge (Wielka Brytania) oraz na kursach Akademii Prawa Międzynarodowego w Hadze. W 1954 r. pracował jako członek Polskiej Misji Wojskowej przy Komisji Nadzorczej Państw Neutralnych w Korei. Od 1961 r. pełnił obowiązki sekretarza Instytutu Zachodniego w Poznaniu, prowadząc jednocześnie dział prawa międzynarodowego w tym Instytucie. W ostatnich latach B. Wiewióra wyjeżdżał w celach naukowych do ZSRR, Holandii, Szwecji, Niemieckiej Republiki Demokratycznej, Austrii i Włoch. Reprezentował polską naukę prawa międzynarodowego wygłaszając wykłady, które budziły poważne zainteresowanie.

Dorobek naukowy Bolesława Wiewióry jest ogromny. W dziale monografii rozpoczyna go jego rozprawa doktorska *Granica polsko-niemiecka w świetle prawa międzynarodowego* (Poznań 1957, Instytut Zachodni, s. 230). Rozprawa ta oparta jest na gruntownej analizie aktów prawnych i niemal kompletnej literaturze tego przedmiotu. Zyskała mu ona uwagę przedstawicieli wielu nauk prawnych, a także naszej praktyki. Za tę pracę otrzymał B. Wiewióra Nagrodę Naukową Młodych M. Poznania za rok 1960, a w jej uzasadnieniu powiedziano, że specjalizacja Wiewióry stanowi wzór łączenia teoretycznej pracy uniwersyteckiej z pierwszorzędnymi potrzebami społeczno-państwowymi. Rozprawa doktorska Wiewióry została przełożona w 1959 r. na język rosyjski i angielski. Rzadko się zdarza, by polska praca prawnicza ogarnęła swym zasięgiem dosłownie światowy rynek specjalistów. Stało się to z rozprawą doktorską Wiewióry, która w ten sposób weszła do światowej literatury przedmiotu. Stała się ona jednocześnie celem ataków rewizjonistycznej nauki w Niemieckiej Republice Federalnej. Niejako ubocznym produktem tej rozprawy jest książka *Granica na Odrze i Nysie Łużyckiej w polityce Zachodu* (Poznań 1958, Wydawnictwo Poznańskie, s. 120). Książka ta była wielokrotnie omawiana w prasie i czasopismach, które niejedną doniosłą myśl polityczną i naukową z niej zaczerpnęły. Na rok 1961 przypada publikacja dwóch wielkich rozpraw naukowych. W początkach tego roku ukazała się rozprawa *Niemiecka Republika Demokratyczna jako podmiot prawa międzynarodowego* (Poznań 1961, Wydawnictwo Poznańskie, s. 176 — moja recenzja o tej pracy opublikowana w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym” 1961, z. 3, a. 324—328). Jest to pierwsza a zarazem jedyna dotąd monografia polska na ten temat. Ma ona w dużej mierze charakter pionierski, dąży do wyciągnięcia konkretnych wniosków ze współczesnej problematyki stosunków i prawa międzynarodowego. Rozprawa ta stanowi poważne osiągnięcie w dziedzinie systematyki problemu uznania państwa i rządu w prawie między państwami. W końcu tego samego 1961 r. ukazuje się rozprawa habilitacyjna B. Wiewióry pt. *Uznanie nabytków terytorialnych w prawie międzynarodowym* (Poznań 1961, Instytut Zachodni, s. 241 — moja recenzja o tej rozprawie opublikowana w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym” 1962, z. 1, s. 301—305). Za tę rozprawę uzyskał Wiewióra tytuł docenta z zakresu prawa międzynarodowego publicznego — a pośmiertnie w marcu 1963 r. na konkursie „Państwa i Prawa” za najlepsze prace habilitacyjne przyznana została B. Wiewiórze pierwsza nagroda, ufundowana przez Min. Szkolnictwa Wyższego. Przedmiotem tej rozprawy jest analiza trzech zasadniczych elementów tego problemu, a mianowicie: 1) uznanie — czyli instytucja prawna, rozważana dotąd w nauce głównie w związku z problematyką podmiotowości prawnej; 2) terytorium państwa — a więc rozległy dział prawa międzynarodowego, którego opracowanie wymaga obecnie w znacznej mierze nowych badań i nowych konstrukcji naukowych; 3) nabytki terytorialne — pojęcie wieloznaczne, dotąd nie sprecyzowane w nauce prawa międzynarodowego, nie uregulowane normami tego prawa. Roz-

Docent doktor Bolesław Wiewióra (1927—1963)

prawa habilitacyjna Wiewióry stanowi analizę tych trzech elementów, głównie w związku ze zmianą granic lądowych państwa. Jest to problematyka, która mieści się na styku stosunków międzynarodowych i prawa międzynarodowego. Na styku tych dwóch wielkich działów powstają bowiem wszystkie spory terytorialne związane z uznaniem lub odmową uznania zmian granic państwowych. Szczególnie nasilenie sytuacji spornych występuje oczywiście w okresach wojen — a zwłaszcza w okresach takich katastrof międzynarodowych, jak dwie minione wojny światowe. Jest to więc problematyka wyjątkowo skomplikowana i bardzo trudna. Naukowe, precyzyjne określenie przedmiotu badań w tej dziedzinie wymaga gruntownej i dojrzałej wiedzy. Wykazał ją Wiewióra w stopniu zyskującym mu powszechne uznanie.

Te rozprawy stanowią ośrodek krystalizacyjny twórczości publikacyjnej Bolesława Wiewióry. Ilościowo można określić tę twórczość jako dorobek w postaci 27 poważnych studiów i artykułów naukowych, 22 glos i not, z których każda stanowi właściwie dyspozycję dużego studium, 59 artykułów recenzyjnych i omówień prac naukowych, do których Wiewióra podchodził w pełni swego przygotowania fachowego. Ponadto prace podręcznikowe, skrypty, prace materiałowe i dokumentacyjne oraz znaczna ilość artykułów popularnych.

Osobnym działem jego pracy był wysiłek organizacyjny, włożony w funkcje pełnione w Instytucie Zachodnim oraz w pracy społecznej i politycznej. Można bez przesady powiedzieć, że wszędzie, gdzie Wiewióra podejmował pracę, było go pełno, był pierwszy przy każdej pracy, zawsze koleżeński, zawsze usłużny, zawsze wyrozumiały dla kolegów i współpracowników. Był Inspiratorem badań naukowych, był wzorowym i sprawnym organizatorem i wykonawcą jednocześnie. Szlachetne cechy, jego charakteru jedynał mu wszędzie oddanych przyjaciół.

Afons Klafkowski

KONTAKTY ZAGRANICZNE WYDZIAŁU PRAWA UAM W POZNANIU W OKRESIE OD 1 V DO 31 XII 1962 R.

PRZYJAZDY

Dnia 8 VIII 1962 r. przy okazji zajęć w Poznaniu Seminarium Kanadyjskiego zorganizowanego przez World University Service of Canada i Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego, Prodziekanowi Wydziału Prawa złożyła wizytę grupa prawników — uczestników Seminarium, i odbyła z nim rozmowę o organizacji i programie studiów prawniczych w Polsce.

W dniach od 27 IX do 3 X 1962 r. przebywał z wizytą na Wydziale prof. Igor I. Łukaszyk z Saratowskiego Instytutu Prawa im. D. I. Kurskiego w Saratowie. Jest on tam kierownikiem katedry prawa państwowego i międzynarodowego. Prof. Łukaszyk nawiązał w szczególności kontakt z członkami tutejszej Katedry Prawa Międzynarodowego. Był także z wizytą w Instytucie Zachodnim. Miał dwa wykłady dla studentów oraz wygłosił na Wydziale prelekcję w języku rosyjskim pt. *Nowe cechy współczesnego prawa międzynarodowego*. Prof. Łukaszyk odwiedzał także Warszawę i tamtejszych internacjonalistów.

W dniach od 25 do 28 X 1962 r. gościem Wydziału był prof. Paul Harsin z Uniwersytetu w Liège. Prof. Harsin wykladał na Wydziale Filozoficznym (historia nowożytna, historia ustroju) oraz na Wydziale Prawa (ekonomia polityczna). Przyjazd nastąpił w ramach wymiany bezdewizowej między uniwersytetami w Liège

i Poznaniu. Prof. Harsin wygłosił na Wydziale prelekcję pt. *La juridiction du Reichskammergericht de Saint Empire germanique*. Prof. Harsin odwiedzał także Szczecin, w szczególności tamtejsze Archiwum Wojewódzkie w związku z swymi badaniami.

W dniach od 3 do 9 XII 1962 r. gościem Wydziału był Dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu w Liège prof. Jean Constant. Prof. Constant wykłada prawo karne i prawo postępowania karnego. Przyjazd nastąpił w ramach wymiany bezdewizowej między tutejszym Uniwersytetem a Uniwersytetem w Liège. Dziekan Constant wygłosił na Wydziale odczyt pt. *L'évolution du droit pénale belge depuis le début du XXe siècle*. Dziekan Constant przebywał także w Krakowie i Warszawie, nawiązując kontakt z Katedrami Prawa Karnego na tamtejszych uniwersytetach.

WYJAZDY

W dniach od 17 do 30 VI 1962 r. przebywał w Pradze prof. dr Zdzisław Kaczmarczyk. Był on delegowany przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego na zaproszenie Ministerstwa Szkolnictwa i Kultury w Pradze. Celem wyjazdu było złożenie wizyty Wydziałowi Prawa Uniwersytetu w Pradze, wygłoszenie tam referatów: *Początki miast i prawa miejskiego w Jugosławii średniowiecznej*, oraz *Praktyka parlamentarna współczesnego Sejmu w Polsce*, a także własne prace badawcze.

W dniach od 11 VII do 10 VIII 1962 r. przebywał w Hadze doc. dr Jerzy Fabian jako stypendysta Prezesa Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, delegowany przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego. Pobyt był dofinansowany przez Ministerstwo. Celem wyjazdu było wysłuchanie wykładów i odbycie seminariów w zakresie prawa międzynarodowego prywatnego podczas sesji Akademii Prawa Międzynarodowego w Hadze.

W dniach od 16 VII do 3 IX 1962 r. przebywał w Francji, Szwajcarii i Austrii adiunkt dr Witold Maisel. Delegowany był przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego w oparciu o stypendia uzyskane z obcych ośrodków, do których się udał. Dr Maisel wziął udział w czterotygodniowej sesji Centre d'Études Supérieures de Civilisation Médiévale w Poitiers, następnie odwiedzał Uniwersytety w Genewie, Zurychu (prof. K. S. Bader) oraz Wiedniu (prof. H. F. Schmid), biblioteki tamże, jak również Bibliotekę Pałacu ONZ w Genewie i Bibliotekę Państwową w St. Gallen (dr Duft). Nawiązał liczne kontakty w sprawie wymiany wydawnictw, uzupełnienia zbiorów obcych publikacjami polskimi oraz ogłaszania prac za granicą.

W dniach od 3 X do 3 XI 1962 r. przebywał na Węgrzech z ramienia Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego prof. dr Zdzisław Kaczmarczyk. Celem wyjazdu było poznanie ośrodków historii prawa na Węgrzech. Był to pierwszy osobisty kontakt między poznańskim ośrodkiem historii państwa i prawa z katedrami węgierskimi. Ponadto prof. Kaczmarczyk zbierał materiały do pracy o początkach miast i prawa miejskiego, wygłosił na ten temat referat na konferencji historyków prawa Węgier i Czechosłowacji w Budapeszcie oraz miał prelekcję pt. *Zachodniemiecka Ostforschung, jej organizacja i działalność* na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Budapeszcie.

W dniach od 8 do 20 X 1962 przebywał w NRD prof. dr Józef Górski. Wydelegowany był przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego na zaproszenie Dziekana Wydziału Prawa Uniwersytetu Marcina Luthra w Halle. Prof. Górski wygłosił w Halle prelekcję pt. *Grundzüge des polnischen Seegesetzbuches vom 1. Dezember 1961*. Prof. Górski odwiedził także ośrodki uniwersyteckie w Berlinie, Lipsku i Rostocku, zapoznając się z sytuacją panującą w NRD w dziedzinie prawa cywilnego, gospodarczego i morskiego. Prof. Górski odbył liczne rozmowy i spotkania z przed-

stawicielami tych dyscyplin i kierownikami zainteresowanych uczelni, w szczególności z dziekanem Wydziału Prawa Uniwersytetu w Halle G. Reintanzem, rektorem Hochschule für Ökonomie Rösslerem, prorektorem Uniwersytetu w Rostocku Heidornem, prof. Rzesnitzkiem (Halle), prof. H. Nathanem (Berlin), prof. H. Slichem (Lipsk), prof. G. Fflicke (Berlin), prof. Kleine (Berlin), prezesem Głównej Komisji Arbitrażowej prof. Spitznerem (Rostock) i innymi.

W okresie od 30 X do 30 XII 1962 r. przebywała w Czechosłowacji adiunkt dr Zofia Kulejewska-Topolska. Wyjazd nastąpił z ramienia Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. Celem wyjazdu były badania nad powstaniem i rozwojem tzw. postrannich práv. Badania wykonywane były pod kierunkiem prof. Václava Vanecka z Pragi.

Od 13 XI do 12 XII 1962 r. przebywała w Jugosławii adiunkt dr Teresa Rabska. Wyjazd nastąpił z ramienia Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i finansowany był przez Savezni savet za naučni rad w Belgradzie. Celem wyjazdu były badania nad charakterem prawnym przedsiębiorstwa socjalistycznego. Badania te pozostawały w związku z rozprawą habilitacyjną przygotowywaną przez dr Rabską. Dr Rabska przebywała na Wydziale Prawa w Belgradzie (prof. N. Stjepanović i prof. V. Jovanović), Wydziale Prawa w Sarajewie (prof. M. Kamarie), Instytucie Prawa Porównawczego w Belgradzie (prof. B. Blagojević) oraz w Zakładzie dla spraw administracji publicznej w Belgradzie (dr P. Kovać).

Od dnia 17 XI do 31 XII 1962 r. przebywał w Francji i Wielkiej Brytanii prof. dr Zygmunt Nowakowski. Wyjazd do Francji nastąpił z ramienia Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego w ramach współpracy z Ministère de l'Éducation Nationale. Celem wyjazdu było zapoznanie się z najnowszymi tendencjami rozwojowymi prawa sprzedaży w obu krajach oraz wygłoszenie wykładów. Prof. Nowakowski przebywał w Paryżu, pozostając w kontakcie z profesorami cywilistami na tamtejszym Wydziale Prawa, następnie wyjeżdżał do Rennes i Nantes jako gość tamtejszych Wydziałów Prawa, gdzie wygłosił trzy wykłady o wpływie państwa na własność nieruchomości oraz o umowach dostawy. W Paryżu prof. Nowakowski prowadził poszukiwania w Instytucie Prawa Porównawczego i Francuskim Centrum Prawa Porównawczego, utrzymując kontakt z prof. L. Kopelmanasem. W Wielkiej Brytanii (pobył dwutygodniowy) prof. Nowakowski odwiedził Uniwersytet w Oxford (kontakty z wicekanclerzem Uniwersytetu W. F. Oakesshott)¹.

K. S.

ROZPRAWY DOKTORSKIE NA WYDZIALE PRAWA UAM W POZNANIU W OKRESIE OD I I DO I III 1963

1. mgr Anzelm Gorywoda, ur. 20 IV 1907 r. w Zabrzu, studiował w latach 1927—1931 na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Użył stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Rzemiosło na Ziemiach Zachodnich w latach 1945—1959*. Promotor prof. dr Janusz Deresiewicz, recenzenci: prof. dr Kazimierz Popiołek (Wrocław) i prof. dr Stanisław Waszak (Poznań). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 3 II 1963 r.

¹ W okresie objętym niniejszą notatką sprawozdawczą za granicę (do Włoch) wyjechał także adiunkt dr Władysław Rozwadowski na studia uzupełniające i badania w zakresie prawa rzymskiego. Zakończenie pobytu przewidziane jest w 1963 r.

2. mgr Jan Roszczycała, ur. 24 VI 1926 r. we wsi Dziewiątle, studiował w latach 1949—1954 w Wyższej Szkole Nauk Społecznych przy KC PZPR i w Instytucie Finansowo-Ekonomicznym w Rostowie nad Donem. Uzyskał stopień doktora nauk prawnych na podstawie rozprawy pt. *Państwowe Gospodarstwa Rolne w budźecie państwa*. Promotor prof. dr Jan Zdzitowiecki, recenzenci: prof. dr Witold Staniewicz (Poznań) i doc. dr Ludwik Jankowiak (Poznań). Uchwała Rady Wydziału Prawa UAM z dnia 8 II 1963 r.

A. M.

ROZPRAWY DOKTORSKIE NA WYDZIALE OGÓLNO-EKONOMICZNYM WSE W POZNANIU W OKRESIE OD 1 IX DO 31 XI 1962

1. Mgr Stefan Ochociński, ur. 27 VIII 1922 r. w Kłęcku, studiował w latach 1946—1950 w Akademii Handlowej w Poznaniu, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Istota, organizacja i gospodarka spółdzielni wielkopolskiego systemu spółdzielczości kredytowej do 1918 r.* Promotor: prof. dr Zbigniew Zakrzewski; recenzenci: prof. dr Jerzy Topolski i doc. dr Janusz Wierzbicki. Uchwała Rady Wydziału Ogólno-Ekonomicznego z dnia 6 X 1962 r.

2. Mgr Ambroży Stachowiak, ur. 31 VII 1922 r. w Bydgoszczy, studiował w latach 1946—1950 w Akademia Handlowej w Poznaniu, uzyskał stopień doktora nauk ekonomicznych na podstawie rozprawy pt. *Placa jako bodziec materialnego zainteresowania w uspołecznionym budownictwie w Polsce Ludowej*. Promotor: doc. dr Stanisław Smoliński, recenzenci: prof. dr Stanisław Waszak i doc. dr Paweł Tendera. Uchwała Rady Wydziału Ogólno-Ekonomicznego z dnia 23 listopada 1962 r.

S.